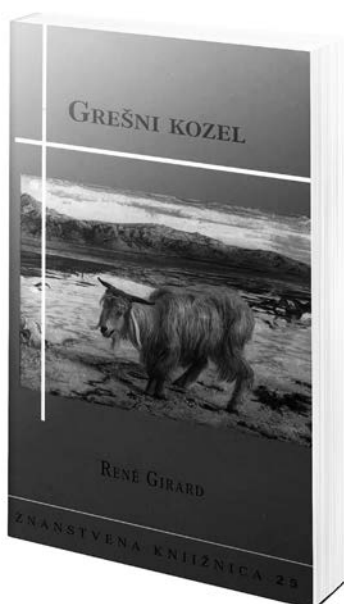

René Girard (2011)

GREŠNI KOZEL

Ljubljana: Teološka fakulteta. 256 strani.

ISBN: 978-961-6844-02-4.

Ker se stroka socialnega dela med drugim ukvarja tudi z diskriminiranimi, brezpravnimi in izključenimi, bi morali socialni delavci in delavke poznati Renéja Girarda, saj je verjetno največji strokovnjak za mehanizem preganjanja, izključevanja in zatiranja. Po delih *Nasilje in sveto* ter *Gledam satana, ki kakor blisk pada z neba* je *Grešni kozel* že tretje Girardovo delo v slovenščini. Velja za enega največjih antropologov in filozofov 20. stoletja.

Fascinantno je opazovati, kako se ta član Francoske akademije kot kak genialen detektiv na podlagi starodavnih mitov loti seciranja temeljev človeške družbe. Vsak mit, ki ga pogleda pod lupo, mu razkrije eno in isto zgodbo, zgodbo o grešnem kozlu.

Fenomen grešnega kozla se kakor rdeča nit vleče skozi zgodovino človeštva, kakor daleč ji je možno slediti. (Str. 7).

Toda vselej gre za zgodbo preganjalcev, ki zakrijejo resnico o nedolžnosti žrtve.

Girard je že v knjigi *Nasilje in sveto* ugotovil, da človeška kultura temelji na t. i. ustanovnem umoru. Funkcija morilskega obredja je iz kaosa nediferenciranosti vzpostaviti red in odvrniti krizo. Ne gre za vprašanje, ali domnevnega krivca za krizo ubiti ali ne, ampak za vprašanje, kako najti in umoriti najprimernejšo žrtve, ki bo tesnobe odrešila vse druge, ki se brez premisleka, mimetično pridružijo linču. Ta prastari mitski vzorec je obujen vsakič, ko imamo opraviti s kolektivnim preganjanjem.

Ker ima žrtev odrešiteljsko vlogo, je neločljivo povezana z religijo, s svetim, ima funkcijo posvetitve in katarze. Je hkrati predmet največjega prezira in največjega povečevanja. Po eni strani lahko frustracije izživljamo na tem »krivcu za vse grozote«, po drugi pa smo žrtvi neizmerno hvaležni, ker nas vzpostavlja kot skupnost nas priti njim. Girard v *Grešnem kozlu* podrobneje opiše postopek določanja žrtve in zgodovino zatajevanja resnice o nedolžnosti žrtve.

Girard ugotavlja, da gre za preganjanje vselej, kadar imamo opraviti z vsaj dvema od štirih t. i. stereotipov preganjanja. Prvi stereotip ali pogoj za pojav preganjanja je kriza, ki ukinja hierarhične razlike, na katerih temelji kulturna ureditev. Kriza je sopomenka za grozljivo enolično uniformizacijo.

V nasprotju s tem, kar ponavljajo okoli nas, preganjalci nikoli niso obsedeni z razliko, ampak z njenim neizrekljivim nasprotjem, s pomanjkanjem razlike. (Str. 46.)

V krizi trdnih pravil na lepem ni več, vse je nekakšna amorfna gmota, mešanica čistih in nečistih prvin, naravnih in nenaravnih, grešnih in nedolžnih, ni se več mogoče zanesti na institucije, oslABLJENE so, zato se pojavljajo spontani ljudski shodi, civilne iniciative, vstaja ogorčene mobilizirane množice proti zločinom, ki kršijo tabuje.

Pa smo pri drugem stereotipu preganjanja, pri zločinih, ki ukinjajo razlike. Ni pomembno, kateri so ti pravi ali izmišljeni zločini, pomembno je, da je žrtvam zaradi njih mogoče naprtiti odgovornost za krizo. In da bi končno že premagali krizo, je treba zločinske žrtve pokončati ali vsaj izgnati iz skupnosti.

Pripadniki množice so vedno potencialni preganjalci, kajti sanjajo o tem, da bi skupnost očistili

nečistih elementov, ki jo kvarijo, izdajalcev, ki jo spodkopavajo. (Str. 39.)

Tretji stereotip preganjanja je žrtveno znamenje. Žrtev mora imeti nekaj, zaradi česar se znajde v kategoriji, ki je pripravna za žrtvovanje. Imeti mora nekaj, zaradi česar izstopa, nekaj, kar v vsej brezobličnosti in nediferenciranosti – kakšen paradoks – kaže na izmišljeno razliko. Kajti žrtve v resnici niso izbrane toliko zaradi domnevnih zločinov kot zaradi žrtvenih znamenj, ki naj bi razkrivale njihovo povezanost s krizo. In bolj ko je nekdo marginaliziran, primernejši je za vlogo žrtve, pa naj ima pretemno kožo ali kakršnokoli »nenormalnost«. Ker so za vlogo žrtve najprimernejši marginalci, so najpogostejše žrtve preganjanja najšibkejši in, presenetljivo, tudi najmočnejši. Še posebej pripravne so etnične in verske manjšine ter hendikepirani in največji bogataši, ugotavlja Girard.

Četrty stereotip preganjanja je sam pojav preganjanja, se pravi nasilje v živo.

Girard za mehanizem preganjanja pravi, da je univerzalen. Mogoče ga je najti v vseh družbah in star je kot sama človeška družba. Opozori, da je nedolžna žrtev zares postala priznana kot nedolžna šele s krščanstvom. Šele z Novo zavezo je razkrita zabloda, da grešni kozel, v tem primeru Jezus, ni kriv, ampak da so krivi njegovi morilci. V nadaljevanju svoje knjige razkriva, kakšno revolucijo je to povzročilo v pogledu na odnos med žrtvijo in storilcem.

Grešni kozel je nadvse priporočljivo branje za vse, ki hočejo razumeti, kaj je na delu pri diskriminiranju, znašanju, pogromih, morijah. Dobili smo knjigo, ki nam pokvari marsikatero iluzijo o človeški družbi in prepričljivo pojasni nevaren mehanizem, ki je in še bo izjemno aktualen.

Borut Petrović Jesenovec